

MISEL IN DELO

KULTURNA IN SOCIALNA REVILJA

VSEBINA:

Sloga

Fr. Veber: Branislav Petronijević

OBZORNIK:

Josef Pilsudski (L. S. Š.) // Za boljšo organizacijo
Evrope (Dr. B. Vrčon) // Albert Masnata: Nationalités et fédéralisme (L. C.) // Higijenska stran
mladinskih javnih nastopov (Z.) // Po omladinskem kongresu (U.) // Drobtine (na platnicah)

Misel in delo Izhaja vsak mesec

9. števec. - junij 1935

Redakcija zaključena 24. maja 1935

Naročilna stane za celo leto 60 Din, za pol leta 30 Din,
za četrto leta 15 Din. Posamezna številka 6 Din, dvojna 12 Din

Uredništvo in uprava v Ljubljani na Gosposveti c. 4/l.
Poštnočekovni račun: 16.602

Revijo ureja uredniški odbor:

dr. Stojan Bajčič, dr. Lavo Čermelj,
dr. Stanislav Š. Lapajne in dr. Alojz Zalokar

Izdaja in zalaga

Tisk jugoslovanskih naprednih akademskih starešin
„NASTA“ v Ljubljani r. z. z o. z. (Predstavnik dr. Alojz Zalokar)

Tiska tiskarna Merkur d. d. v Ljubljani (Predstavnik Otmar Mihalek)

Drobtine

»Vse vendarle še ni napredaj!«

Tako se glasi zaključni stavek uvodnika »izpod peresa ga.« S. Lebna, odgovornega urednika, v »Sodobnosti« III./5. 1935, str. 202; na zadnji strani platnic te neodvisne slovenske revije pa čitamo oglas: »Za škole i zvanja prvorazredni risači papiri...«

Razpravljanje brez deklamacij. V »Sodobnosti« čitamo v notici o našem poročilu o učnih knjigah sledeče: »Po tem optimističnem zaključku g. L. Č. zadeklamira o vzbujanju zavesti v mladih srcih, prekolne regionalizem in separatistične težnje, s tem pa je zanj rešeno vprašanje slovenskih — da se dobro razumemo (o, še predobro!); slovenskih, ne le v slovenskem duhu pisanih — šolskih učnih knjig; odpravljena so vsa vzgojna, didaktična in — recimo (le z besedo na dan!) tudi: narodnostna (!) vprašanja. Mislimo pa, da bi vsaj v naših revijah, če tega ne storimo že v dnevnih listih, smeli o vprašanju monopolizacije in natečaja o šolskih knjigah razpravljati globlje in treznejše, brez nacionalističnih deklamacij in brez »hozane«, ker vemo, da pride po »hozani« vedno »križev pot«. — Priobčujemo v namenu, da bo morda g. —!— opazil svoje deklamacije!

Dolžnosti pesnikov in literarne vede. V »Času« (str. 253) čitamo, da »... bi bil moral (Vidmar) storiti ono, kar ni sicer preveč prijetno, dasi nujno, namreč dobiti pri župančiču avtentičnih podatkov v zadevi njegove (ih) ljubice in jih v monografiji navesti.« Pesniki bi morali potemtakem podatke o takih »zadevah« kritikom dajati v objavo, seveda o pravem času, da ne bo treba kesneje trošiti velikih naporov v take »znanstvene« namene.

Satan vodi ples... »G. Lavalu se je v Moskvi godilo dobro. V oči so mu namekali vsega. Na letališču v Konino je gledal eno celo uro letalsko parado. Po sijajnem sprejemu na francoskem poslaništvu je g. Laval obiskal rano zjutraj tiskarno »Pravde«. Vse je pregledal, vse si je ogledal in vsem je čestital. Menda mu niti za tre-

(Nadaljevanje na 3. strani platnic.)

SLOGA

V naši reviji smo stvarno že razložili svoje mnenje o koncentraciji narodnih sil. Neposredni povod za članek je dal zgodovinski marsejski dogodek, ki je dal že tačas slutiti, kako težke skušnje bomo morali prestati, ko ne bo več one blage pa tako odločne narodne sile, ki je bila utelešena v liku heroja mučenika Aleksandra I. Od tistega usodnega dne nas ločijo le kratki meseci, toda to kratko razdobje nam je že pokazalo, da je bil občutek skrbi upravičen in da tudi danes še nimamo razloga, da bi otrsli moro zaskrbljenosti raz sebe.

Ne bi si upal trditi, da izhaja zaskrbljenost iz resničnih javnih dogodkov, ki so si z naglico sledili v zadnjem času in se niso razvijali v takem pravcu, kakor si ga vsi prijatelji ravne linije želé. Fluktuacije, padci in dvigi so v narodovem življenju neizbežni in jih ne smemo pretirano ocenjevati niti v dobrem niti v slabem smislu. Kar je važnejšega, je dejstvo, da se psihološko razpoloženje naroda nikakor ne more dvigniti iz depresije, defetizma, fatalizma in cinizma. Odnokod iz globin človeške duše neprestano izhlapevajo plini, ki hromijo voljo, morijo duha in prožnost dejanja.

To psihološko razpoloženje je zlasti pri nas Slovencih tako močno zasenčilo poglede, da tavamo naprej, kakor tava izgubljeni potnik v neprodorni megli. V strahotni neizvestnosti grabimo za orožje, pa ga v temi uperjamo proti lastnim prijateljem, v megli smatramo večje za luči in luči za večje. Marsikateri pojav zadnjega časa nam to izpričuje. Samo en primer. Potreba novega poslopja za univerzitetno knjižnico je izven vsakega dvoma. In kar je še več — nobenega dvoma ni, da bi se bilo to poslopje tudi lahko takoj začelo graditi. Ovire niso bile niti materialne niti tehnične: ovire so izhajale iz psihološke potlačenosti.

Kakor je v tem primeru, tako je v sto drugih. Naša narodna volja je ohromela. Za nas, ki nas je malo in ki živimo v takih časih, ko se življenjski procesi odigravajo v pospešenem tempu, je taka odrevenelost lahko usodopolna. *Vigilantibus et volentibus iura et vita.*

Naša skrb bi bila spričo tega žalostnega stanja še večja, če ne bi v nekaterih javnih izjavah opazili, da je kljub vsemu samospoznavanje živo in da utegne kakorkoli pripomoči do ozdravljenja. Spoznavanje položaja se poraja na vseh koncih in krajih in iz tega spoznavanja prihajajo vedno pogostejše glasovi, ki kličejo k slogi, h koncentraciji.

Nekaj teh glasov moramo zabeležiti, ker se čudovito ujemajo z osnovnim tonom našega publicističnega stremljenja. Pri tem moramo že vnaprej prositi, naj se namerno citiranje tako različnih virov ne smatra za frivolno pikanterijo ali zbadljivost. Kdor dobro pozna naše krajevne, ljubljanske razmere, z lahkoto spozna, da koraka četa pod eno zastavo, toda tako, da oni na levi ne vedo za one, ki korakajo na desni. Zastava je preveč pri tleh. Ko bo zaplapolala visoko, bo skupna pripadnost postala vidna in tako tvorna.

V »Glasu naroda« čitamo izredno važen in avtoritativen intervju, ki izraža sledeče mnenje: »Slovencev se je polastila malodušnost, ker so izgubili vero v svojo moč in s tem zaupanje vase. Temu pa je kriva naša razcepljenost, naša nesložnost.« Ugotovitvi sledi takoj praktičen nauk: »Ampak če hočemo Slovenci priti do resnične dejanske sloge, ki bi nam vrnila izgubljeno zaupanje vase, nas zopet navdala z zavestjo naše moči in razmahnila slovensko tvornost, za to nam je potreba popolne duhovne obnove. To pa je mogoče le, ako docela likvidiramo preteklost, pokopljemo stare spore in vse tisto, kar nas je delilo, pokopljemo razprtije, odpustimo drug drugemu, pozabimo in se po bratovsko spravimo. Preteklost nas žal še oklepa s premnogimi tesnimi okovi. Te okove moramo razbiti. Veliko govorimo o osvobojenju. Dosegli smo pač zunanje osvobojenje, do notranjega osvobojenja pa se žal nismo povzpeli.«

Točnemu orisu in praktičnemu navodilu ne bi imeli bogve kaj dodati. Ustavimo se za trenutek samo pri pojmu »duhovna obnova«. Duhovna obnova je že zajela velik del našega naroda. Njen pritisk od spodaj navzgor je zaenkrat še slaboten in zaradi nesposobnosti množice, da bi formulirala svoje instinktivne težnje, medel in brezizrazen. Sempatja se skuša pokazati v neurejenih in nezrelih političnih gibanjih, v nezavednih literarnih produktih in v teoretskem razglabljanju revijalnega slovstva. Ker pa mu je često primešana prevelika mera nezadovoljnosti, zagrenjenosti in osebnih povezanosti, je njegovo lice spačeno: zaenkrat je še brez izraza, je pa že konkreten. Kadar se bo tudi zgoraj ustvarilo isto razpoloženje, smemo upati, da bo duhovna obnova končala dobo malodušnosti in zmagovito ustoličila narodno voljo.

Si duo dicunt idem, non est idem. Če filozofi razpravljajo o ideji demokracije, je nekaj drugega, kakor če o isti stvari govori minister Beneš, ki mora biti kot minister mož dejanja. To razliko, ki je v bistvu razlika med teorijo in prakso, je treba prav posebno poudariti. Če te razlike ne razumemo, ne razumemo, kaj je naloga filozofskega spoznavanja in kaj naloga realnega dela. Šele iz oploditve obeh teh dveh prvin duhovnega življenja se more razviti uspeh.

Drugi glas o slogi prihaja iz »Pohoda«. Ta list piše koncem daljšega članka, ki nas v tej zvezi v celoti ne zanima, takole: »... kajti brez Slovencev ni Jugoslavije, kot je ni brez Šumadije, Hrvatske ali Črne gore! In dokler mi Slovenci svojih domačih zadev ne bomo znali urediti sami med seboj, tako dolgo nimamo pravice zahtevati in pričakovati, da bomo dosegli morda le na podlagi sentimentalne bratske ljubezni stališče, ki nam v resnici gre. Zato pa doma čisto mizo! Šele potem bomo močni, šele potem bomo složni in lahko dobili to, kar nam gre, ker bomo tudi dali to, kar narod in država od nas terjata in pričakujeta.«

Navedeni glas prihaja iz drugega instrumenta, toda se ne razlikuje bistveno od prvega. Klic po slogi zveni dovolj glasno, da nam ni treba navajati še drugih.

V principu in v teoriji je sloga pred durmi. Da pa se končno sprovede tudi v praksi, zato bo treba najbrž še veliko preskušenj in tudi razočaranj. Oni, ki domnevajo, da mora zdrava pamet vendar enkrat premagati strasti, in ki se z besedo ali dejanjem vbadajo za slogo, morajo kljub svojemu idealizmu računati s tem, da pomirjevalci pri fantovskih pobojih včasih odnesejo bolj pobite glave kakor fantje sami. Ta pristno kmetska skušnja pa nikogar ne opravičuje, da bi si umil roke in se izjavil za neprizadetega. Saj se dá tudi z drugimi sredstvi doseči pomirjenje duhov. Eno takih sredstev je v naših razmerah neumorno ustvarjanje spravljivega duha.

Realistično, z vedrim optimizmom prepojeno gledanje na prilike lahko izloči iz medsebojnega spora marsikateri kamen spotike.

V mnenju, da je sloga potrebna, se strinjamo. So pa druga vprašanja, v katerih se niti v teoriji ne kaže edinost. Že pri vprašanju, kdo naj se združi v složno delo, se utegnejo pojaviti velike razlike. Ali naj se izvede sloga v obsegu široke koncentracije, ali naj se zložijo samo grupe, ki so že v Jugoslaviji včasih nastopale skupno, ker so bile otroci iste ideje, o vsem tem se dá razpravljati. Eno je gotovo, kar se tiče politične sloge. Taka razrvanost, kakor smo jo doživeli leta 1925, ko se je med seboj borilo kar 14 strank, tako drobljenje narodnih sil je danes prenevarno. Kdor misli, da je na političnem polju upravičeno ravnati se po geslu *quot capita tot sententiae*, ta je slep za plameneča znamenja, ki jih čas pošilja.

Politična sloga sama ni vse. Pravo notranjo skupnost bi ji mogla dati šele sloga, ki bi zajela tudi socialno in gospodarsko plat našega življenja. V današnjih gospodarskih stiskah more samo pojmovanje naroda kot gospodarske in socialne enote dati dovolj trdnih temeljev uspešnemu boju za obstanek. Tu bi bilo treba mnogo žrtev, mnogo izravnava in mnogo socializiranja. Kadar gre za materialne dobrine, se radi sprejo celo taki preroki, ki so sicer navdušeni pristaši slogaštva.

Politična, socialna in gospodarska sloga je potrebna in ta potreba se priznava. Preden pa bo mogoče misliti na to, da se taka sloga v praksi izvede, bo treba najprej pripraviti duhovno razpoloženje, iz katerega naj bi brez nasilja vzrasla tudi sloga v praksi. Če se ta proces ne bo izvršil sam, če uvidevnost ne bo mogla na tleh zdravega duhovnega razpoloženja ustvariti realne materialne sloge, se utegne zgoditi to, kar se je drugod že zgodilo: da bo sila naredila, česar svobodna volja ni mogla. Če so razdvajajoča stremjenja prejaka, da bi jih mogel pravilno usmeriti zdrav preudarek, mora to storiti sila.

Besedo sloga je naša preteklost že večkrat diskreditirala. Kadarkoli se je sloga pridigala z namenom, da zakrije napake, ki so se dogajale, ali z namenom, da se v premirju ojačijo postojanke nasprotniških taborov, ali pa iz želje po ljubem filistrskem miru, je bil uspeh že vnaprej onemogočen. Sloga današnjih dni ne sme biti niti eno niti drugo, ne sme biti plašč usmiljenja, niti počitnice za politike. Sloga bo upravičena in tvorna le tedaj, če bo povečala aktivnost vseh naših ljudi in pojačala skupno udarnost.

To je prva zahteva na slogo. Ugoditi ji bo mogoče, če je ne gradimo na čuvstvu strahu, temveč na trden temelj realnega, na vse strani dobro prikrojenega delovnega programa.

Kdorkoli bo dosegel, da se vsaj sorodnejši deli naroda strnejo in povežejo med seboj z realnim programom in odkritosrčno voljo, bo pripomogel k temu, da se naša duša dvigne iz morečega ozračja. To bi bil prvi korak k aktiviranju narodnih sil.

France Veber:

BRANISLAV PETRONIJEVIČ

Zgodovina ne sodi ljudi in tudi že preprosti vsakdanji človek ne sodi svojega bližnjega toliko po samih prirodnih njegovih silah in sposobnostih, kakor po tem, kar je storil ali bi vsaj mogel storiti kot vzporedno

izvenprirodno, duhovno bitje. Ne gre toliko recimo za telesno zdravje, telesno moč, skratka za vse to, v čemer utegne celó sama žival človeka poljubno prekašati in ga po navadi tudi dejanski prekaša. Tembolj pa gre za posebnosti, ki so v resnici svojstveno človečanske, in samo te posebnosti so in naj bodo v prvi vrsti merodajne, ko govorimo o vrednosti ali celo o pravici vsega človeškega življenja. Vidi se to že na slehernem človeškem posamezniku, še bolj pa na človeških kolektivih in zlasti še na narodni, nacionalni skupnosti človeškega življenja. Če bi to ne bilo takó, tedaj bi v medsebojni narodni, nacionalni tekmi šlo samo za fizično moč in število oseb, ki take spojine tvore. Vsi pa vemo in opazujemo, kako tudi poedini narodi hočejo, da jih presojava v prvi vrsti po posebnem *kulturnem* poslanstvu, ki ga oni izvršujejo in čigar izvrševanje je nezavisno od samih fizičnih sredstev, kakor tudi od golega števila njih poedinih pripadnikov. Seveda je tudi meni znano neko staro načelo, ki pravi, da ima sleherni bitje in sleherna skupina že toliko pravico do obstoja in nadaljnjega razvoja, kolikor pač dejanski je. Bila bi to sama »prirodna pravica« vsega dejanskega, tudi vsega življenja na zemlji. Vendar nesporno velja še enako ter višje načelo, ki pove, da ostaja taka zgolj prirodna pravica samo toliko časa v veljavi, dokler ne nasprotuje *višji in duhovni pravici* pristojnega življenja in pristojne življenjske skupine. Na primer z vida same prirodne pravice bi tako zvani veliki narodi po mili volji lahko tlačili in smeli tlačiti manjše in slabejše narode. In vendar opazujemo, kakó se vprav mali narodi temu krčevito in to z uspehom upirajo.

Veliki narodi za golo življenje kajpa ne potrebujejo posebnega sklicevanja na nadprirodne, duhovne vrednote; saj jih v zadostni meri ščiti že njihova fizična moč. Tem bolj pa so zato vprav mali narodi naravni poklicani glasilci pravih izvenprirodnih ter nadprirodnih duhovnih ciljev življenja in ti cilji so táki, da glede njih vsaj v načelu ni več nobene *vrednostne razlike* med tako zvanimi velikimi in malimi narodi. So to cilji resnice, pravice, dobrote, lepote, svetosti in ti cilji so ter postajajo s svoje strani tako mogočni, da silijo naknadno tudi velike in močne narode k priznavanju in uvaževanju manjših ter slabejših. Zato se taki veliki narodi celó tam, kjer izkušajo manjše in slabejše nekako zatreti, po navadi kaj radi sklicujejo na to, češ, da se tudi tako njihovo delo vrši samo v znamenju duhovnega, kulturnega napredka človeštva. Končno celó trdijo, da zamorejo samo oni vršiti pravo kulturno poslanstvo in da je zato naravnost dolžnost vseh malih in slabejših narodnih skupin, da se sami predajo močnejšim in večjim. Toda vprav mali narodi tega nikakor ne uvidevajo in ta njihov odpor je tudi stvarno utemeljen v nespornem dejstvu, da pravo kulturno delo in pravi kulturni napredek nikakor ni gola posledica same fizične moči in samega števila onih, ki naj tako delo s pridom vrše in tak napredek dejanski omogočajo. Res da brez primerne fizične usposobljenosti kakor tudi brez primerne sodelovanja čim večjega števila ljudi tudi ni pravega gospodarskega, političnega, znanstvenega, umetniškega, samaritanskega in celó religioznega udeleževanja. Duhovno življenje človeka je pač tudi zgrajeno na njegovi prirodni animalni plati in kjer ta peša, tam ginejo tudi kulturne, osebne sile v življenju. Toda ta zavisnost velja samo do izvestne meje, ki je pa taka, da gre tudi najmanjšim in najslabejšim narodom nesporna duhovna pravica za njih obstanek in nadaljnji razvoj, največjim in najmočnejšim narodom pa nesporna duhovna dolžnost, da tudi najmanjše in najslabejše celó sami le še tembolj pospešujejo in ščitijo.

Tudi mi Jugoslovani spadamo med male ali vsaj manjše narodne, nacionalne skupine. Tem bolj se bomo morali vprav mi neprestano zavdati, da bo nam usoda in zgodovina samo toliko v resnici naklonjena, kolikor bomo tudi mi prispevali k skupnemu *kulturnemu, duhovnemu* zakladu vsega življenja na zemlji. Seveda bomo tudi mi morali z vso silo skrbeti, da se v prvi vrsti ohranimo že kot fizična, prirodna bitja in kot fizične, prirodne skupine. Ali naj bi v tem pogledu še tako močno napredovali, vse to bi nam še nikakor ne dajalo prave in dokončne pravice, da ostanemo v medsebojni borbi tudi naprej zares samostojna, suverena skupina. Zakaj v takem primeru bi imeli fizično in številčno močnejši narodi vso *prirodno in duhovno pravico*, da nas v najkrajšem času iz zemljevida Evrope izbršejo. Ako bomo pa po oni duhovni strani, ki je dana vsakemu človeku in vsaki človeški skupini, pokazali, da smo kaj važen člen tudi v samem kulturnem delu in v sami kulturni tekmi Evrope, tedaj ne poznam nobene fizične sile in nobenega sovražnega orožja, ki bi nam trajno moglo biti na škodo. Pravo kulturno poslanstvo sleherne narodne, nacionalne skupine je pa dvojno. Obsega prvič take kulturne posebnosti, ki jih ta skupina takorekoč v celoti vrši, in drugič še posebno kulturno delo njenih poedincev, na katere se ta skupina z enakim pravom sklicuje tedaj, ko predočujejo tudi druge in večje skupine vsemu svetu zlasti svoje poedine duhovne heroje in voditelje. Dà, vprav ta druga stran kulturnega poslanstva vsakega naroda je že po lastni naravi taka, da glede nje res ne more biti prave kulturne razlike med velikimi in malimi narodi. Saj se utegne sin najmanjšega naroda povzpeti na višino, ki je niso dosegli pripadniki največjih in najmočnejših narodnih skupin. Dà, celo to lahko rečemo, da gre v takem primeru sinu malega naroda še prav posebna zasluga in vrednost: zakaj on se je moral brez dvoma boriti z mnogo večjimi težavami nego njegov vrstnik — pripadnik večjega in močnejšega naroda.

V takem duhu in stiku mi je prijetna dolžnost, da predstavim naši slovenski javnosti slavnega srbskega filozofa *Branislava Petronijevića*, ki slavi v tem letu svojo 60letnico. Rojen je bil dne 25. novembra 1875 v Sovljaku pri Ubu, osnovno šolo je obiskoval na Ubu, nižjo gimnazijo v Valjevu, višjo pa v Beogradu. Nato je na dunajski univerzi študiral najprej tri semestre medicino, potem se je pa lotil študija filozofije v Leipzigu, kjer je leta 1898. položil doktorske izpite iz filozofije, fizike in botanike. Še jeseni istega leta je dobil službo srednješolskega profesorja v Beogradu, dva meseca kasneje pa je na tedanji tamošnji veliki šoli postal že docent filozofije, leto dni pozneje izredni profesor in 1. maja 1903 pa redni profesor. 2 leti pozneje je bil izbran za izrednega profesorja na beogradske univerzi, koj po vojni pa za rednega profesorja. Ni tu mesto, da bi se podrobno bavil s posameznimi znanstvenimi njegovimi preiskovanji, pač bom pa svoji nalogi zadostil, ako predočim slovenskemu bravcu Petronijevića človeka, kakor tudi še osnovno notranjo, duhovno potezo vsega njegovega filozofskega dela in prizadevanja. Njegovo delovanje je, že samo književno vzeto, izredno plodno in mnogostransko. Obsega samo teoretično filozofijo, psihologijo, filozofsko zgodovino, matematiko, paleontologijo, biologijo in celo pomembno udejstvo vanje v sami lepi literaturi.*

Delo vsakega filozofa hoče prikazati značaj neke enotnosti, ki pa utegne biti še dvojna. Ali je utemeljena v nekem enotnem izhodišču, recimo v nekem aksijomu, ki si ga je filozof po tej ali drugi poti po navadi že v rani mladosti prilastil in ki mu izkuša na to skozi vse svoje

življenje še dati posebno določnejšo obliko in samo z njegovo pomočjo gledati na svet in življenje. Enotnost filozofovega dela in prizadevanja pa utegne biti tudi samo — osebno utemeljena in tak filozof dela na nepoučenega videz, kakor da se vedno znova preraja, v daljših ali krajših presledkih sam sebi nasprotuje in se vendar neprestano organsko dviga in raste. *Klasičen, zgodovinski* tip filozofa je omenjeni prvi tip. Zakaj za filozofe kakor Platona, Aristotela, Avgušтина, Kartezija, Leibniza in podobne je značilno dejstvo takega izhodnega načela, ki so si ga ti misleci bili že v mladosti osvojili in kateremu edinemu so posvečali tudi vse poznejše svoje življenje. Naj takoj pripomnim, da spada tudi naš Petronijević brez dvoma med mislece takega klasičnega tipa. Mislim tu v prvi vrsti na njegov posebni in že v mladi moški dobi pridobljeni dojem prostora in na njegovo iz takega dojma izvirajočo »monopluralistično« gledanje na svet in življenje. Petronijevićeva teorija prostora je vzbudila nemalo pozornost tudi *Franca Brentana*, starega ustanovitelja šole, iz katere izvira tudi moje filozofsko prizadevanje. Brentano opozarja v svojih spisih na Petronijevića in je imel tega tedaj še mladega srbskega misleca do svoje smrti tudi osebno rad kakor svojega sina. So pa še nadaljnje okoliščine, ki enako pričajo, da moramo našega misleca prištevati k opisanemu klasičnemu tipu filozofa.

Sem spada v prvi vrsti njegovo posebno matematično zanimanje. Saj je matematika že po lastni naravi osnovna aksiomatična veda in ni čuda, da priteguje s toliko silo k sebi tudi take filozofe, ki jim je na tem, da bi takorekoč iz enega samega aksioma izvajali tudi vse skustveno dane posebnosti sveta in življenja. Spominjam zopet samo na Platona, Kartezija in Leibniza, ki niso bili samo vodilni filozofi, temveč v mnogem tudi vodilni matematiki svojega časa. Platonova akademija je imela celo napis: »Naj ne vstopi, kdor ne pozna geometrije!« In tudi osnovne Petronijevićeve filozofske misli so in hočejo biti v prvi vrsti matematično prepojene in opredeljene. Nadalje je pa malone za vse filozofe takega klasičnega tipa enako značilen neke vrste nasprotni, namreč pravcati »enciklopedični« značaj njihovega ostalega znanstvenega delovanja in prizadevanja. To ni prav nič čudno. Kdor se na eni strani naslanja samo na malo število zgolj umsko pridobljenih načel ali morda celo samo na eno tako načelo, ta mora, že da ohrani potrebno notranje, duhovno ravnotežje, začutiti tem večjo potrebo po čim večjem in čim pestrejšem posebnem materialnem ali vsebinskem razgledu na svet in življenje. In iz tega razloga v zgodovini filozofije opazujemo, kako so se vsi veliki filozofi takega tipa takorekoč izven filozofije in mimo nje udejstvovali malone v vseh panogah človeškega znanstva. Naj postavim samo Leibniza, ki je bil povsem doma menda v vseh znanostih tedanjega časa. In zato se prav nič ne čudim, da prikazuje tudi Petronijevićovo kulturno delovanje vse znake take vseobsegajoče enciklopedične duhovne usmerjenosti. Zdaj piše o vprašanjih, ki spadajo v samo spoznavno teorijo, logiko, psihologijo, metafiziko, zdaj izdaja razprave o zgodovinskih problemih, zdaj odkriva paleontološke in biološke tajne, zdaj se spušča v matematične in fizikalne aporije, zdaj ustanavlja svojo novo geometrijo, izdaja šolske knjige, celo pesnikuje** itd. itd. In še ena posebna stran je, ki veže našega misleca v eno vrsto z omenjenimi in podobnimi filozofi klasičnega tipa. Je to prav posebni, rekel bi skoraj »diplomatični« osebnostni značaj malone vseh filozofov te vrste. Ti filozofi imajo po navadi ozke stike z vsemi vodilnimi osebami svoje dobe in so zato v mnogih primerih s pridom vršili celo državne posle, zlasti pa še take, kjer je šlo za pridobivanje primer-

nih meddržavnih in mednarodnih koristi in stikov. Naj spomnim zopet samo na Leibniza, ki je bil obenem eden prvih diplomatov svojega časa. In mislim, da mi dobri Petronijević ne bo zameril, ako tu ugotavljam, da se mi tudi po tej plati prikazuje kot pravi in izraziti zastopnik filozofa opisanega klasičnega, zgodovinskega tipa. V prvi vrsti ga veže osebno poznanstvo malone z vsemi vodilnimi filozofi sedanosti. V enaki meri pa je osebno znan tudi s premnogimi ostalimi vodilnimi osebami današnjega časa, pa naj mislimo na politike, gospodarstvenike in umetnike. Tudi suverenov med njimi ne manjka. Pri priliki mi je pokazal dopisnico, na kateri mu piše pokojni Clemenceau kot staremu znancu. Pri vsem tem slovi tudi pri širšem beograjskem občinstvu po svoji osebni skromnosti in življenskem zatišju.

Tako prehajam že k Petronijeviću človeku. Hodi v ponošeni obleki in v čevljih, ki po navadi niso zapeti, in vendar zbuja njegova postava občutek resnične elegance in vključuje upravičeno zahtevo po diskretni oddaljenosti. Mislec je ostal samec, gotovo zato, da bi se mogel tem mirneje posvečati svojim svetozornim mislim. V tem me potrjuje še to posebno dejstvo, da je pred leti naprosil za predčasno upokojitve, pač zato, da mu ostane tem več časa na razpolago za lastno produktivno delo. Že več let stanuje v hotelu in zdi se mi, da izraža s tem simbolično svoje življenje — življenje filozofa popotnika. Je to v skladu tudi z njegovo metafiziko, ki odkazuje človeškim dušam v sedanjem življenju samo nemirno življensko premikanje in iskanje in jim šele v poznejšem »statičnem« svetu obljublja večno srečo končnega miru in popolne nespremenljivosti. Da, v tem svojem »tuzemskem« pesimizmu (»malizmu«) in vzporednem transcendentnem optimizmu vidi naš mislec še posebno metafizično utemeljitev dobrote, one dobrote, glede katere naj ne bo razlike med človeškimi bitji. In ta dobrota pri njem ni samo teoretična zahteva, temveč on jo v polni meri izvršuje tudi v dejanskem življenju. Že smehlja na njegovem obrazu ti priča, da imaš pred seboj globokega in — dobrega človeka. In morda mi zopet ne bo nihče zameril, ako podkrepim tudi to stran našega misleca še s posebnim in to »osebnim« primerom. Bilo je na lanskem mednarodnem kongresu filozofov v Pragi, ko je dotedanji mednarodni odbor sklepal o sestavitvi novega odbora za prihodnji kongres, ki se bo vršil leta 1937. v Parizu. Blagi Petronijević je za našo Jugoslavijo predlagal tudi še hrvatskega in slovenskega zastopnika. Ni pa to šlo brez težave. Zakaj večje države bodo zastopane po relativno manjšem številu odbornikov. Ali Petronijević se je skliceval na stvarne posebnosti naših poedinih filozofskih šol in torej na difference, ki zahtevajo še višje nego samo državno in številčno motrenje. In po tej poti je dosegel rezultat, ki smo ga ob koncu kongresa čuli tudi mi in v čigar smislu bo imela Jugoslavija na prihodnjem pariškem filozofskem kongresu kar tri odbornike, Petronijevića, Bazalo in mene.

Po vsem rečenem tudi ne morejo prav nič začuditi posebne poteze Petronijevića učitelja in vzgojitelja. Vprav veliki duhovi storé na povprečnega človeka večkrat vtis, kakor da niso ne dobri učitelji ne dobri vzgojitelji. To izvira pa samo od tod, ker res ni mostu med duhovno »velikim« in »majhnim«. Velikemu človeku je tudi bližnji velik, ko pa opazi na njem nedvomne znake samega povprečnega koristoljubja, se ga čim prej in s tem večjo energijo otrese. In tudi mali človek že po svojem instinktu od velikega kaj hitro odpada vprav v trenutku, ko se stavijo nanj zahteve, ki jih ne more izpolniti. Zato more veliki človek v resnici učiti in vzgajati zopet samo velikega človeka ali pa zahtevati od majh-

nega brezpogojno podreditev; druge notranje zveze med obema ni, preostane samo še popoln odpad enega od drugega. In zato se vprav velikim duhovom kaj rado pripeti, da mnogi njihovih učencev pozneje od njih odpadajo, ne da bi bil tak odpad kakorkoli stvarno utemeljen. Oni pa, ki pri njih naprej ostajajo, tudi v lastni samobitnosti tem bolj rastejo in napredujejo. In vse to, takó se mi zdi, opazujem tudi pri našem 60letnem Petronijeviču. Ima učence, ki so mu ostali naprej zvesti in ki vprav zato nudijo jamstvo, da bodo postali in ostali samostojni znanstveniki. Bili so pa tudi taki, ki so od svojega učitelja odpadli in ki, ne vem kakó, vzporedno s tem tudi v pravem znanstvu samo malo pomenijo. In Petronijevič jim tega nikakor ne zamerja: pri priliki mi je samo omenil, da ta in ta oseba pri njem več ne dela; nič več in nič manj. Prav posebna stran Petronijeviča učitelja in vzgojitelja je pa še v njegovem nedeljenem in nepristranskem zanimanju za vsakega mladega človeka, pa naj gre za samo filozofijo ali tudi kakršnokoli drugo panogo človeškega znanstva. Kjerkoli začuti, da bi mladi človek utegnil storiti kaj v resnici pomembnega, tam mu priskoči tudi sam na pomoč z vso svojo simpatijo in voljo, da mlademu talentu še s svoje strani pomaga naprej. Pri tem ga tudi svetovno naziranje prav nič ne moti: z enakim priznavanjem hvali in bodri filozofsko prizadevanje pravoslavnega učenca — in učenca frančiškana.

Omenil sem že, da moramo tudi in zlasti mi Jugoslovani v prvi vrsti skrbeti za pravi kulturni, duhovni razmah svojega domovinskega življenja. Filozof Petronijevič je za svojo osebo to zahtevo izpolnil v toliki meri, da mu gre trajna zahvala domovine. Tembolj bi me veselilo, ako se bo njegovim prijateljem v resnici posrečila izdaja posebnega, Petronijevičevega zbornika filozofskih razprav, s katerim bi bilo na najlepši način počaščeno 60. leto njegovega rojstva in obenem najbolj učinkovito dokumentirano dejstvo, da ima tudi naša domovina svoje može, ki po svoji duhovni rasti v ničemer ne zaostajajo za velikimi duhovi drugih in večjih narodov. Tak zbornik bi nudil tudi priliko, da se okrog osebe Petronijevičeve v složnem delu strnejo različni filozofi Jugoslavije. In če bodo to storili, bodo morda začutili to, kar je lani ob Petronijevičevem vodstvu začutila jugoslovanska delegacija na praškem filozofskem kongresu: namreč da jo vodi *umska avtoriteta mednarodno priznanega filozofa znanstvenika* in enako pomembna *srčna avtoriteta Jugoslavana človeka*.

* Na primer Ševičev sestavek v Narodni enciklopediji mu po pravici pripisuje najmanj štirinajst svojstveno njegovih načelnih nauk in posebnih odkritij.

** Spesnil je (v srbsčini in nemščini) tudi svojo metafiziko svetá in življenja.

O B Z O R N I K

Josef Pilsudski

Umrli je mož, ki je brezmejno ljubil svojo domovino in celo svoje življenje žrtvoval vstajenju teptane in razkosane Poljske. Nepregledne množice so ga spre-mile k zadnjemu počitku. Država mu je

izkazala kraljevske časti in hvaležni narod ga je položil v grobnico svojih najslavnejših kraljev.

Toda Josefa Pilsudskega ni vodila na življenjski poti samo brezmejna ljubezen do lastne domovine, temveč tudi globoko sovraštvo do njenih tlačiteljev. Moderne

socialne ideje, ki so razdelile prebivalstvo Evrope v dva diametralno nasprotna si tabora, je priznaval le tedaj in toliko, če je v njih videl pomočnice v svojem boju.

Ni slučaj, da je bil ta mož rojen v obmejni pokrajini poljske domovine, kjer se je vodila obupna borba za obstanek. Ta obrambni nacionalizem je spremljal Pilsudskega do smrti; ni se ga mogel otresti niti potem, ko je ustvaril državo, ki je v svojih mejah združila ne samo Poljakov, temveč tudi njim po krvi sorodne manjšine. Tragika njegovega življenja leži v tem, da se je boril in krvavel za svobodo svojega naroda, da pa ni nikoli razumeval težkih udarcev, ki jih je z osvobojenjem prizadejal narodom, ki imajo jednako pravico do lastnega državnega življenja.

Zato se pri vsem občudovanju demonske narave umrlega voditelja Poljske ne moremo otresti strahu, da pot, po kateri je vodil državo, ni pravilna in da mora njegovo postopanje v bodočnosti nujno povzročiti težke pretresljaje v državi Poljski.

Josef Pilsudski je bil že v mladosti aktiven revolucionar in je pod praporom socialne demokracije vodil obupen boj s carizmom, ki je njega zato preganjal, zapiral v ječe in izganjal v Sibirijo. Težko si predstavljamo vse trpljenje v ječah in mrtvih domovih in razumljivo nam mora biti smrtno sovraštvo, ki se je rodilo iz tega trpljenja. Zato nas ne morejo iznenaditi vijugasta pota velikega konspiratorja, ki je že leta 1905. iskal pomoči za Poljsko pri Japoncih, razumljive nam postanejo njegove zveze z Avstrijo in Nemčijo v svetovni vojni. Pilsudski je videl na svojem potu samo Poljsko, zvezal se je z vsakim, ki mu je dal upanje na svobodo. Zato je tudi brez oklevanja zapustil svoje zaveznike, kakor hitro je začutil njihov propad. Po sodbi zgodovine, ki ceni le uspehe, je Pilsudski pravilno postopal: Ustvaril je državo z nad 30 milijoni prebivalcev, z evropske karte je izginil eden njenih največjih madežev.

Toda njegovo delovanje v svobodni državi vzbuja upravičene pomisleke. Ni se zadovoljil z združitvijo razkosanih delov poljskega naroda in ni zagovarjal narod-

nostnega, temveč državno-historični princip. Zahteval in dosegel je Poljsko v njenih zgodovinskih mejah brez ozira na to, ali so prebivalci posameznih pokrajin sinovi njegovega naroda. Največji razmah Poljske, to je bil njegov cilj, žrtve tega stremljenja so bile ogromne manjšine, več milijonov Ukrajincev in Belorusov.

Pripjat in Vzhodna Galicija sta danes sestavna dela poljske republike, četudi avtohtono prebivalstvo ni poljskega rodu. V težnji za veličino Poljske je Pilsudski organiziral pohod na Kijev, ki se je žalostno končal in zavedel mlado državo skoro do roba propasti.

V notranji politiki je Pilsudski odrekal politične in človeške pravice manjšinam. Ukrajinci in Belorusi so trepetali pred novimi gospodarji. Ideje državnosti in imperializma, ki so zadajale razkosanim Poljakom globoke rane, so bile vodilno geslo tega državnika. Po njegovem delovanju sodeč, ni nikoli razumeval naroda in njegove kulturne misije, videl in oboževal je le državo in njeno moč. Zato je stremel po močni vojaški organizaciji države, pozabil pa je na narod oziroma narode, ki so temelj vsake države. Zaupal ni niti lastnemu narodu in njegovim voditeljem in je okoli sebe zbiral samo take, ki so hoteli zunanje močno državo. Temeljne svoboščine naroda in narodov je teptal na ljubo enotni volji države. Njegovo gledanje in postopanje je ustvarjalo novo trpljenje in ponižanje. Kot vodja svobodne države je postal tlačitelj narodom, ki so proti svoji volji padli pod njegovo oblast. Ne moremo se ubraniti vtisa, da je nekaj bolnega v razvoju moderne Poljske.

Kakor se je poljski narod osvobodil tujcev, tako se mora osvoboditi tudi negativnih idej svojega mrtvega voditelja, ki je sicer v ljubezni do domovine žrtvoval vse, a v sovraštvu do tujcev ustvaril nove krivice. Poljska in poljski narod imata pravico do obstoja in razvoja, nimata pa pravice do svojih historičnih meja. Vztrajanje na tej zablodi bo ustvarilo nove potrese v Evropi, zamračilo bo pa tudi svetlo borbo najboljših sinov Poljske za svobodo.

Josef Pilsudski je ustvaril Poljsko državo, njegovi nasledniki morajo utrditi in poglobiti svobodo poljskega naroda brez uničevanja sorodnih narodov. Šele s pravično ureditvijo socialnega in agrarnega vprašanja bo postala Poljska močna država. Potreben je bil brezobziren boj, toda narod ne bo srečen brez utrditve socialnega položaja.

Veliko delo Josefa Pilsudskega bo dobilo svojo trajno vrednost šele tedaj, ko se bodo temelji poljske državnosti globoko ukoreninili v vsakem njenem državljanu. Osvoboditev še ne znači svobode. Ona je delo generacij in napornega podrobnega dela. Pilsudski je pričaral svobodo, njegovi nasledniki morajo to svobodo pravilno razumeti, čuvati in izvajati.

L. S. Š.

Za boljšo organizacijo Evrope...

Pregled mednarodnih političnih dogodkov v maju

Uvedba splošne vojaške dolžnosti v Nemčiji, ki jo je propagandni minister Göbbels svečano proglasil že 16. marca t. l., je postala 22. t. m., takoj po Hitlerjevem zunanjepolitičnem govoru v rajhstagu, zakon, ki je postavil Evropo pred novo nemško dovršeno dejstvo. V senci te nemške kršitve povojnih mirovnih dogovorov so se v glavnem vrteli tudi vsi pomembnejši mednarodni politični dogodki v Evropi v tem mesecu. Potovanja diplomatov, njih sestanki in razgovori, zasedanja in konference, na katerih je bil mesec maj posebno bogat, so v glavnem le nadaljnji odmevi tega nemškega koraka po že znanih odmevih v Stresi in Ženevi. Podpis francosko-ruskega pakta, Lavalovo potovanje v Varšavo in Moskvo, pristop češko-slovaške k francosko-ruskemu sporazumu, še bolj pa zunanjepolitične debate v angleški spodnji in gornji zbornici, sestanek italijanskega »trikota« v Benetkah, razgovori med Mussolinijem in Schuschniggom v Firencah in deloma tudi zasedanje stalnega sveta Balkanskega sporazuma v Bukarešti ter Baltske antante v Kovnem, da niti ne omenjam razgovorov med francoskim zunanjim ministrom Lavalom in pruskim ministrskim predsednikom gene-

ralom Göringom v Krakovem — vsi ti in še drugi manj pomembni sestanki, govori, razgovori, zasedanja in konference, ki so se v tem mesecu zgoščeno zvrstili na mednarodni pozornici, so še zmerom odseve enega samega dogodka: nemške samovoljne odločitve z dne 16. marca t. l. Oglejmo si te dogodke nekoliko od bliže!

Odločna nemška volja po ponovni oborožitvi je vzbudila najprej — umljiv odpor Francije, pred katero je 16. marca t. l. v vsem nekdanjem obsegu zazijala nemška nevarnost. Presenetila je — ekspanzivnega Mussolinija, ki je kačo nemškega nacionalnega socializma do pred kratkim še... grel na svojih prsih. In končno, zdramila je — hladnokrvni London in ga potisnila iz njegove »splendid isolation« v vrtnec novega diplomatskega plesa, ki se je zvrtil v težke defenzivne napore držav-zmagovalk pred nenadno nemško ofenzivo.

Pariz je tedaj »za vsak slučaj« zasnubil — Moskvo; Rim, ki je »za vsak slučaj« imel že v žepu rimski sporazum z dne 7. januarja t. l., se je ljubosumno in z vso krčevitostjo oprijel Francije; le London, ta je še izbiral... Pristal je na sestanek z Italijo in Francijo v Isoli Belli, a v hotelu ob Lemanskem jezeru v Švici je še vedno tudi Nemčiji na stečaj odpiral vrata... Francijo je ta negotovost že tako razburjala, da jo je hotela na mah presekati z zvezo, in sicer s pravo vojaško zvezo z Moskvo. A kaj se je zgodilo?

Konferenca v Stresi, ki je vsaj na zunaj izzvenela v manifestacijo solidarnosti zapadnih velesil, je Francijo, ki se je že popolnoma ogrela za novo zvezo z Rusijo, napravila že spet dostopno za — pomisleke. Pod vplivom sugeriranih predlogov iz Rima, Londona, Varšave — in morda celo iz samega Berlina! — je iz faze čustvenega gledanja na položaj prešla v fazo zgolj umskega, kritičnega presojanja dogodkov. In prav v tej fazi je bil končno z veliko muko in težavo porojen francosko-ruski pakt, ki sta ga v Parizu dne 2. maja t. l. podpisala Laval in sovjetski poslanik Potemkin. Okoliščine, v katerih je ta pakt nastal, pa tudi njegova končna stilizacija opravičujejo v precejšnji meri njegov hladen sprejem ob podpisu.

Brez Lavalove poti v Moskvo bi bilo najbrž tudi ostalo pri tem. A ta je vsaj trenutno prinesla spet nove toplote v že precej ohlajeno razmerje med Parizom in Moskvo, ki je bilo le nujna posledica francoskega omahovanja tik pred podpisom pogodbe.

Francosko-ruski pakt je zdaj sklenjen. Njegovo sedanje besedilo se sicer precej razlikuje od prvotnih namigavanj o avtomatični medsebojni pomoči. Prestiliziran je tako, da je zdaj v popolnem skladu z obveznostmi, ki izvirajo za obe državi iz pakta DN, kakor tudi iz njunih posebnih dogovorov z drugimi državami. Pakt pa je tudi v tej svoji novi obliki velik doprinos k ureditvi razmer v Evropi na splošno, na Vzhodu pa še prav posebej. Lavalovi razgovori s sovjetskimi diplomati, njegov prisrčni sprejem v Moskvi in ugodni odmevi tega poseta, če izvezamemo Berlin, v skoro vseh evropskih prestolnicah, so njegov pomen še bolj utrdili. Francosko-ruski sporazum utegne tako vendarle postati solidna baza v organizaciji varnostnega sistema na Vzhodu, s tem pa tudi posrečen in umesten nadomestek za prvotno zasnovani *vzhodni pakt*. Skozi vrata, ki jih ta pogodba tako na široko pušča odprta vsem zainteresiranim državam, bo slej ali prej mogoče pritegniti k sodelovanju tudi tiste, ki stoje za zdaj še ob strani.

Francoskemu zgledu je že sledila *Češkoslovaška*, ki je 16. maja podpisala s sovjetsko Rusijo povsem enako pogodbo kakor Francija. Tudi ta pogodba je stilizirana v popolnem soglasju s paktom DN. Za nadaljnji razvoj odnošajev na Vzhodu je posebno važna ugotovitev, izražena v posebnem protokolu, da je tudi ta nova pogodba nastala le iz žive potrebe po organizaciji varnostnega sistema v celi Vzhodni Evropi. Zato tudi češkoslovaško-ruski pakt nikogar ne izključuje. V okviru DN in v službi miru naj bi bil le prva etapa za — boljšo organizacijo Evrope. Po zamisli podpisnikov naj bi dogovori te vrste konkretno izpopolnjevali misijo DN, in to povsod tam, kjer bi bila akcija DN brezuspešna ali nezadostna.

Verjetno je, da se bo temu drugemu sporazumu s sovjetsko Rusijo v najkraj-

šem času pridružila še *Rumunija*, saj je znano, da je bil vprav njen zunanji minister Titulescu eden izmed prvih in najodločnejših pristašev francosko-ruskega sporazuma. Njegov skorajšnji obisk v Moskvi je že napovedan.

Vprašanje zase je v tej zvezi — *stališče Poljske*, od katerega bo v bodočem razvoju v veliki meri odvisen dejanski uspeh vseh dosedanjih miroljubnih naporov Francije in Rusije na Vzhodu.

Če verujemo ugodnim komentarjem in samemu komuniqueju o *Lavalovih razgovorih v Varšavi*, ki so bili le vmesna etapa (11.—13. maja) na poti v Moskvo, se je francoskemu zunanjemu ministru docela posrečilo izpodbiti znane poljske pomisleke proti francosko-ruskemu sporazumu in tako Poljsko vključiti v že započeto konstruktivno delo v okviru zasnovanih sporazumov. Dasi v tajne teh razgovorov še ni mogoče pronikniti, se zde vendar čedalje bolj utemeljeni glasovi o *preorientaciji poljske zunanje politike* v smeri njene zopetne naslonitve na Francijo in zboljšanja njenega razmerja do sovjetske Rusije, z drugo besedo: o prenehanju dosedanje germanofilske poljske politike, ki se je začela s poljsko-nemško prijateljsko pogodbo z dne 16. januarja 1934.

Smrt maršala Piłsudskega, ki je veljal za neizprosnega sovražnika sovjetske Rusije, je vse te govorice še bolj podkrepila. Po čudnem naključju je morda že sama Lavalova pot iz Varšave v Moskvo simbolično napovedovala nastop te nove faze v zunanjepolitičnem razvoju Poljske: Ko je na Belvederskem gradu umiral maršal Piłsudski, je Laval baš prestopil mejo med Poljsko in sovjetsko Rusijo. V zunanjepolitičnih krogih Moskve in Pariza vidijo v tem naključju simbolično povezanost dveh dogodkov, ki utegne pomeniti važen mejnik v povojnem razvoju poljsko-ruskih odnošajev.

Za zdaj so to še ugibanja, a ne da se prikriti, da je zares polno znamenj, ki ta upanja potrjujejo. Poljska nima več osebosti, ki bi vsaj na zunaj, napram zunanjemu svetu, znala in mogla tako avtoritativno spojiti v povezano celoto ves poljski narod in ga podrediti eni sami

volji tudi tedaj, ko ta volja ni več izraz pravega narodovega hotenja, kakor je to znal in mogel Pilsudski. O njem pravijo, da je sovražil tako Nemčijo kakor Rusijo in da je bila njegova germanofilska politika le trenutna taktična poteza preizkušnega poljskega rodoljuba, ki je ljubil predvsem svojo državo in ki je povsod in v vsem zastopal le poljske interese. A tudi če je res, da je sovražil *oba* sosedu Poljske, njegova dejanja vendarle kažejo, da je sovjetsko Rusijo sovražil najbolj. Zato nastaja ob njegovi smrti prav glede poljsko-ruskih odnošajev vprašanje, ki bo nanj razvojni dogodki odgovorili morda v najkrajšem času. Ni nobena tajnost, da je poljski narod zvezi z Rusijo zelo naklonjen. Nacionalna demokracija, ki jo vodi *Roman Dmowsky*, se je za to zvezo zavzemala celo še za življenja pokojnega Pilsudskega. Vprašanje preorientacije poljske zunanje politike je torej le vprašanje spremembe notranjepolitičnega kurza na Poljskem, ki, verjetno, ne bo izostala.

V interesu miru na Vzhodu bi bilo le želeli, da bi se to čimprej zgodilo, kajti le tako bi prenehali vsi poljski pomisleki proti vzhodnemu paktu, pomisleki, ki jih je do zdaj Poljski le preveč diktiral njen ozkosrčni nacionalni egoizem, ki je pozabljajal, da je sožitje med narodi mogoče le na kompromisni podlagi in ne v brez-pogojnem in absolutnem uveljavljanju lastnih nacionalnih aspiracij. Če je Poljski zares do mirnega sožitja z vsemi, prav vsemi njenimi sosedi, potem ne more in ne sme iz kroga svojih prijateljev izključiti sovjetske Rusije, ki je s svojimi zadnjimi sporazumi dokazala, da ji je miroljubna politika — brez ozira na nagibe, ki so jo do tega privedli — zares pri sreči.

Preorientacija poljske zunanje politike v tem smislu pa bi ugodno vplivala tudi na splošna prizadevanja za mir v Evropi. Pretesna naslonitev Poljske na *Nemčijo*, ki je s svojim pretiranim nacionalnim (in celo »rasnim«) ekskluzivizmom zabredla v popolno izolacijo, je tretji Rajh samo podžigala v njegovi politiki »dovršeni dejstev«, ki jo je Hitler z vso vehemenco in brutalnostjo začel uvajati prav tedaj, ko si je na Vzhodu zavaroval hrbet — z zvezo s Poljsko.

In to, kar velja za Poljsko glede Nemčije na Vzhodu, velja za *Anglijo* in njeno razmerje do Nemčije na Zapadu. Debata v angleški spodnji in lordski zbornici je pokazala, da prikrito podpiranje Hitlerjevih aspiracij ne more služiti miru v Evropi. Večje razumevanje obeh držav za skupne evropske interese, ki morejo biti le interesi miru in sožitja, pa manj nacionalnega samoljubja, kakor sta nam ga obe državi pokazali v svoji zunanji politiki zadnje mesece, bi tudi Nemčijo prisilili k absolutnemu upoštevanju osnovnih norm mirnega mednarodnega življenja.

Hitlerjev govor z dne 21. maja t. l. bi potem nedvomno še bolj spravljivo in tudi bolj konkretno izzvenel, kakor je mogel izzveneti v sedanji atmosferi. Ne da se utajiti, da je že sama smrt maršala Pilsudskega na »Führerja« odločilno vplivala. Če bi bil Pilsudski še pri življenju, bi bil Hitler nedvomno ostrejši navil strune svoje govornice, kakor so to nemški listi pred njegovim nastopom tudi napovedovali. Tako pa je svoj ekspezo, ki je bil prvotno anpovedan že za 17. maja, t. j. na dan druge obletnice svojega prvega zunanjepolitičnega govora v rajhstagu, preložil na 21. maja t. l., ko se je med tem general *Göring v Krakovem* že za vedno poslovil od »največjega prijatelja Nemčije« in se je še ob svežem grobu poljskega maršala *porazgovoril z Lavalom*. Hitler se je le prehitro znašel v novem položaju, da bi mu ne bil potreben čas za — razmišljanje. Prvotno zelo ostro zamišljene izjave je lahko še pravočasno opilil in omilil. Zunanjepolitični evangelij Nemčije je strnil v *trinajst točk*, ki vse izražajo... »pripravljenost« Nemčije za sporazume: za zračni pakt, za razorožitev, za pakte o ne-vmešavanju, o medsebojni pomoči itd. Žal le, da je to pripravljenost zameglil s prevelikim številom »če« in »toda«, ki dopuščajo kar najbolj elastične interpretacije. Še nekaj tednov razmišljanja po smrti maršala Pilsudskega bi morda tudi te nejasnosti odpravilo...

V zvezi s Hitlerjevim govorom nastaja za našo najbližjo okolico vprašanje, ali bo Hitler pristal na sodelovanje Nemčije na *podonavski konferenci v Rimu*, ki naj reši težavni *avstrijski problem* in se

ž njim v zvezi dotakne vprašanja organizacije Srednje Evrope na osnovi sodelovanja vseh zainteresiranih držav in sklenitve verige paktov o nevmešavanju in medsebojni pomoči. Konferenca je bila prvotno napovedana že v maju, a je bila potem preložena na junij. Zdaj pa prihajajo glasovi o — ponovni odgoditvi na julij. Potrebna so nova posvetovanja, ki naj, če mogoče, razčistijo položaj še pred razpravami v Rimu.

Sestanek italijanskega »trikota« v Benetkah (4.—6. maja) je bil le prva etapa v verigi posvetovanj zainteresiranih držav. Zdi se, da je ta sestanek, sklican še v znamenju »rimskih protokolov« z dne 17. marca l. l., prvič po novem sporazumu Italije s Francijo z dne 7. januarja t. l., postavil Italijo pred — novo vprašanje: odtujitev Madžarske, ki se čedalje bolj izvija iz italijanske »interesne sfere« in prehaja v nemško. (Simptomatično je bilo v tej zvezi potovanje nemškega maršala Mackensena v Budimpešto!) Madžarska se očividno svojim utopističnim revizionističnim težnjam še vedno noče odpovedati in išče zdaj novega zaveznika v... podobno razpoloženem Berlinu. Italija ji je dala jasno razumeti, da ne more v sedanjem položaju avstrijskega vprašanja, ki je zanjo v tem trenutku najvažnejše, podrediti... madžarski revizionistični politiki, še manj pa, da bi samo Madžarski na ljubo žrtvovala svoje zbližanje z Malo antanto in Balkanskim sporazumom, ki ji je zdaj nad vse potrebno, če noče že vnaprej obsoditi na neuspeh svoje podonavske iniciative.

Sestanek Balkanskega sporazuma v Bukarešti (10.—13. maja), ki je tako jasno poudaril tesno povezanost tega bloka balkanskih držav z blokom Male antante, je bil za Madžarsko nov memento, da ji revizionistična politika tudi po tej novi poti ne bo uspela. Prvi znaki sodelovanja Avstrije z Malo antanto, ki so prišli med drugim do izraza v razgovorih med češko-slovaškim ministrom dr. Benešem in avstrijskim zunanjim ministrom Berger-Waldeneggom v Taboru, so Madžarsko spravili v novo zagato. Njeno izzivalno stališče v vprašanju odgovornosti glede marsejskega atentata, ki je prišlo na

dnevni red sedanjega rednega zasedanja sveta Društva narodov v Ženevi, ji bo nakopalo samo novih sovražnikov. Madžarska revizionistična kampanja je dobila že nekaj odličnih lekcij iz Londona, kamor so se od nekdanj Madžari radi zatekali, a zdi se, da te lekcije še niso dovolj...

Nad Ženevo so se tako zgrnili spet novi oblaki in Društvo narodov je spet postavljeno na trdo preizkušnjo. Na dnevnem redu majskega zasedanja sveta DN je poleg razprave o jugoslovansko-madžarskem konfliktu tudi italijansko-avstrijski spor. Naloga poročevalca v obeh vprašanjih, ki jo je prevzel angleški varuh pečata Eden, je zelo težka, saj gre za probleme, ki zadevajo življenjska vprašanja obstoja in delovanja DN. Zato nam bo svet DN mogel nanje tudi sedaj le — delno odgovoriti.

Dr. B. Vrčon.

Albert Masnata: Nationalités et fédéralisme

Essai de sociologie et de droit public.
(Librairie Payot & Cie. Lausanne 1933.)

Masnatova knjiga je, kakor pravi že naslov in kakor poudarja pisatelj sam v uvodu, poizkus, razmotrivati problem nacionalitet v okviru državnih tvorb s sociološkega stališča. Ta namen se je pisatelju v polni meri posrečil. Kajti na pičlih 270 straneh je znal nanizati toliko zanimivega gradiva in osvetliti problem z vseh strani, tako da utegne knjiga dobro informirati tudi čitatelja, ki sicer stoji daleč od teh problemov. Knjiga ni znanstveno suhoparna in doktrinarna, temveč razpravlja v živahnem tonu in lepem jeziku. Kar pa jo posebno odlikuje, je dejstvo, da je avtor vedno držal primerno distanco do obdelanega predmeta. Nikjer ne sili ostenativno v ospredje njegovo osebno stališče ali morda celo njegova simpatija ali antipatija do enega ali drugega naroda, kakor se to žal čestokrat dogaja prav pri podobnih spisih. Povsod, kjer navaja kak posebno kričec in karakterističen primer za krivično postopanje s to ali ono nacionaliteto, skuša pojav tudi razložiti.

Pisatelj razlikuje v svoji knjigi »nationalité« in »nation«, ki ju definira takole: Nacionaliteto tvori etnična skupina, ki ima potrebo po »selfgovernment-u«. Pojem »nationalité« je dinamičen. Kajti skupina ljudi z določenimi skupnimi etnografičnimi značilnostmi ne tvori vedno nacionalitete, pač pa lahko sčasoma postane nacionaliteta, kakor vidimo to prav v naših dneh pri raznih orientalskih narodih. S to definicijo se ujema tudi ime kongresa, ki se bavi s temi problemi (Kongres evropskih nacionalitet). »Nation« definira naš pisatelj kot skupino individuov, ki jih družijo želja do skupnega življenja in ki vidijo v državi, na katere ozemlju živijo, višek svojih političnih aspiracij. Nacionaliteta, nacija in država se lahko popolnoma krijejo, toda to ni vedno potrebno. Tako tvori lahko več nacionalitet eno samo nacijo, seveda v zgornjem smislu (švica). V državi pa je lahko ena sama nacija, poleg nje pa tudi ena ali več nacionalitet, ki niso zapopadene v tej naciji. Ker nimamo adekvatnih slovenskih izrazov za »nationalité« in »nation«, se bom v naslednjem držal Masnatove terminologije.

Pisatelj ne razpravlja abstraktno o problemu nacionalitet, temveč navaja konkreten primer za primerom in iz tega niza primerov, ki mu jih nudi zgodovina in ves sodobni svet, ustvarja splošen pregled na celotni problem. Morda prav radi tega in radi umirjenega tona, ki ga je ubral pisatelj, se celo oni, ki je sicer sam močno zajet v specialen manjšinski boj, pri čitanju knjige osvobodijo tistih spon, ki ga sicer vežejo, in gleda s pisateljem z nekakšnega vzvišenejšega stališča na problem. To pa stori tem laže, ker najde med navedenimi primeri tudi take, ki so njemu najbližji. Ni narodnostnega problema, ki se ga ne bi bil pisatelj dotaknil v svoji knjigi.

Za sedanje razmere naših manjšin v tujih državah in tujih manjšin v naši državi se opira pisatelj predvsem na znano zbirko razprav »Die Nationalitäten in den Staaten Europas«, ki je izšla po naročilu Kongresa evropskih nacionalitet leta 1931. Primere o našem narodnostnem problemu iz predvojne dobe pa navaja po Seignobosovi knjigi »Histoire politique de l'Europe

Contemporaine. 1814—1914.«, posebno pa po neki ruski zbirki razprav, ki je izšla v Petrogradu leta 1910. pod redakcijo A. I. Kasteljanskega. Naslov se glasi »Formy nacionalnogo dviženja v Sovremennyh Gosudarstvah. Avstro-Vengrija. Rossiya. Germanija. S. Peterburg. Iz-vo t-va, Obščestvennaja Poljza« 1910, 821 str. 8°. Ker so me citati o našem narodnem življenju po svoji pravilnosti presenetili, sem se več zanimal za to knjigo. Knjige same žal nisem mogel še dobiti, pač pa sem lahko dognal, da sta v knjigi dve razpravi o južnih Slovanih (Južnye slavjane), in sicer na straneh 203—233 od E. Kristinja, na straneh 234—250 pa od prof. Ivana Kreka. Očitno je zadnji identičen z Janezom Ev. Krekom in to domnevo mi je potrdil tudi krekolog prof. I. Dolenc. Krek je bil tedaj poslanec v dunajskem parlamentu, poročila o položaju raznih nacionalitet v Avstriji pa so dali Kasteljanskemu na razpolago predvsem avstrijski državnozbornski poslanci. Zanimivo je, da citati, ki so vzbudili mojo pozornost, ne izvirajo morda iz Krekovega članka, temveč iz razprave »Italijancy«, ki jo je spisal tedanji tržaški socialistični poslanec Valentino Pittoni. Ker utegnejo ti citati zanimati tudi širši krog čitateljev, hočemo tu vsaj važnejše navesti. V poglavju, kjer razpravlja o tem, kako postane iz etnične skupine nacionaliteta, navaja Masnata kot značilen primer tržaške Slovence. »Prvotno so Slovenci, ki so prihajali v Trst, takoj podlegali vplivu italijanske kulture. Sčasoma pa se je ta proces raznarodovanja oslabil. Razvoj šolstva je stvaril intelektualno elito slovenskega izvora, ki se je začela zavedati svojih posebnosti in se je postavila v bran proti Italijanom. Tako so se ustvarila ugodna tla za nacionalni boj« (str. 120 do 121). Na strani 146 ponavlja isto glede Istre. »Tudi v Istri je bilo slovansko ljudstvo pod vplivom italijanske kulture, dokler ni slovenska elita dvignila zastavo svoje lastne nacionalitete.« Pri tem pa pisatelj pravilno presoja tudi socialno-gospodarski moment tega boja v Istri. »Boj med Slovani in Italijani v Istri, ki je pod Avstrijo postajal čimdalje bolj ljut, je bil znatno zastrupljen po zavisnosti slovanskega prebivalstva od italijanskega kapi-

tala in italijanske trgovine» (str. 88). Na strani 40 pa, kjer omenja, kako lahko krajevne oblasti ovirajo pomirjevalno delo osrednjih oblasti, navaja avtor naše šolske prilike v predvojni dobi v Gorici in v Trstu. »V Gorici se je italijanska večina v mestnem svetu sistematično upirala ustanovitvi slovenskih ljudskih šol. Osrednja vlada je morala posredovati v korist manjšine. Tudi v Trstu so slični pojavi bili značilni za boje med Slovenci in Italijani.«

Avtor, ki je Švicar po rodu, a je obiskoval srednjo šolo v Libavi Rusiji in pozna radi tega zelo dobro ruski jezik, nas seznanja v svoji knjigi z literaturo, ki jo mi sicer malo ali nič ne poznamo, in na podlagi te literature z nacionalnimi problemi v S. S. S. R. Napačno bi bilo misliti, da so se z ustvaritvijo sovjetskih republik, pri katerem rojstvu je po Leninovem načrtu kumoval nacionalitetni princip, odpravili nacionalni spori. Tako je neka anketa med učeno mladišino v Kazanu še leta 1930. ugotovila, da je med mladino 45,6% »šovinistov« ali »nacionalistov« in 16% »indiferentnih«. To razmerje pa je skoro enako med otroki navadnih delavcev in med otroki specializiranih delavcev in uradnikov. Predaleč bi zašli, ako bi hoteli tu, četudi le na kratko, orisati, kako je skušala S. S. S. R. rešiti problem na podlagi federalizma in nacionalnega avtonomizma. Ureditev ni še končana in tudi niso še strogo ali definitivno določene funkcije posameznih edinic, zlasti ker je treba poleg nacionalnih momentov upoštevati tudi gospodarske.

Masnatova knjiga se deli v dva dela. V prvem delu slika problem manjšin v vseh njegovih možnih oblikah. Pri tem pa se ne omejuje samo na sedanost, temveč sega tudi v zgodovino, zlasti, kjer je to za lažje razumevanje potrebno, tako da je slika posameznih problemov bolj jasna in celotna. Najprej razpravlja o področjih človeškega življenja, kjer se pojavlja nacionalni boj, tako v rabi jezika, v cerkvi, pri sodiščih in v javni upravi, v gospodarstvu in v javnem življenju. Nato pa se pogloblja v razne činitelje, ki povzročajo ta nasprotja. So to lahko etnične razlike, razlike v veri ali v socialnem položaju, izvirajo pa lahko tudi od zunaj. Za-

nimivi so v tem pogledu njegovi zaključki glede stališča katoliške cerkve. »Stališče (ki naj ga zavzame katoliška cerkev v tem ali onem nacionalnem boju), ji narekuje njen interes, kajti, kakršne so pač prilike, je katoliška cerkev pripravljena pobijati nacionalni duh, če ji je nasproten, ali se nanj naslanjati, če ji je naklonjen.«

V drugem delu knjige razpravlja avtor o različnih možnih rešitvah problema o mirnem sožitju raznih nacionalitet. Pri tem pa si ne umišlja in ne predlaga morda novih še neznanih rešitev, temveč presoja vse načine, ki se praktično že izvajajo. Tu razlikuje dve možnosti. Prva je radikalna rešitev, ki izpremeni dejansko stanje. Doseže se lahko na razne načine: z asimilacijo, kolonizacijo in z izmenjavo prebivalstva. Druga vrsta rešitev skuša ohraniti položaj. To se lahko doseže s primernimi zaščitnimi ukrepi glede manjšin, ki jih izda država iz lastnega nagiba ali pa ki jih nalagajo tretji ali Društvo narodov državi. Po obsegu pravic, ki jih tako lahko uživa manjšina, razlikuje avtor: delne zakonske določbe, kulturno avtonomijo, teritorialno avtonomijo in federalizem.

Radi ogromnega materiala, ki je zbran v Masnatovi knjigi, in pa tudi radi načina, kako je avtor znal podati tako obsežno snov, priporočamo knjigo vsakomur, ki se zanima za narodnostna vprašanja, posebno pa za vprašanja narodnih manjšin.

L. Č.

Higienska stran mladinskih javnih nastopov.

Po vzgledu Rusije, Italije, Nemčije in nekaterih drugih držav se tudi pri nas mladina uporablja za različne cerkvene, nacionalne, telovadne in humanitarne prireditve. Po cestah stojijo in manifestirajo ogromne množice otrok od najmlajših do poldoraslih. Po zaprtih dvoranah se zbirajo tisoči in tisoči mladih. Ta način mladinskih nastopov v masah je postal moderen. Če je z vzgojnega stališča pravilen in koristen — o tem naj vestno premišljajo pedagogi — ga moramo odobravati in se mu moramo privaditi. Vprašanje pa je, ali je s stališča zdravstvene vzgoje in higiene neoporečen. Pogled na

mase otrok, ki se zbirajo in valijo po tesnih, prašnih, asfaltiranih ali tlakovanih ulicah, ki se drenjajo v zatohlem ozračju dvoran ob poznih nočnih urah, ki se prerivajo in stiskajo v vagonih posebnih vlakov, pokaže, da za javne nastope mladine še nismo našli one organizatorične oblike, ki bi bila tudi s stališča zdravstva prava. Ena prvih in najvažnejših nalog naših vzgojiteljev in mladinskih higienikov bi bila, iskati take oblike javnih nastopov mladine, ki bi izključevale možnost prevelikih telesnih naporov, prehladov, prenašanja nalezljivih bolezni, vdihavanja prahu, mladini neprimerne enostranskega telesnega razvoja itd. Drugod imajo v tem oziru že nekajkušenj. Lahko bi se z njimi okoristili tudi mi. Po našem mnenju mora mladina živeti po higienskih principih vsak dan, ne pa samo tiste dni, ko o počitnicah uživa naravo in si krepki zdravje ob morju, v gorskih letoviščih, v gozdnih taborih in drugod. Kakor se človek ne more najesti enkrat za vse leto, tako ne more mladina imeti koristi od higienske vzgoje, če je ta vzgoja omejena samo na nekaj tednov v letu. Moderno novo poglavje mladinske higijene bi moralo nositi naslov: *Higiena pri javnih nastopih.* Z.

Po omladinskem kongresu

Kongres je dokazal, da jugoslovenska omladina ne čuti potrebe razpravljati »o ideji, ki je bila skupna vsem vrhovom našega naroda, ki je negovala naš optimizem in vero..., za katero je naš narod toliko trpel..., ki nam je dala svobodo in državi moralno osnovo in vsebino.« Jugoslovenstvo, kot skupnost vsega, kar je pristnega, zdravega in lepega v slovenstvu, srbstvu in hrvatstvu, katerega sintetično vsebino bo v bodočnosti spreminjala le vrednost vseh naših najboljših ustvarjalnih sil, za jugoslovensko omladino ni teoretičen problem. Ono je pojem življenjske smeri našega naroda, zato njegov delovni program, ki vodi k najvišjemu duhovnemu in materialnemu ustvarjanju.

V kraljevini Jugoslaviji jugoslovenska omladina ne vidi samo državno-politične

juridične formacije, nego vidi v njej moralno zgradbo celokupnega našega nacionalnega kolektiva. Ustvarjal jo je vsak naš najmanjši človek.

Samo enotna Jugoslavija, brez pregrad, ne utilitaristično ali samo politično pojmovana, more biti pravi izraz sil, ki so jo stvorile. Zato jugoslovenska omladina odločno odbija vse, ki drugače pojmujejo našo državo. Na najbolj izpostavljenem delu naše domovine je omladina izpričala tudi svojo odločno voljo stati na braniku jugoslovenskega naroda in boriti se proti vsem krivicam v imenu njegovih osnovnih nacionalnih pravic, časti in etike. V jugoslovenski omladini je ostala živa vseslovenska misel, ki ji dajejo osnovo narod, sorodnosti duha in krvi. Vedno pripravljena, da v sodelovanju z omladino bratskih slovanskih narodov jača in ustvarja nove vezi, pričakuje jugoslovenska omladina uveljavljanje slovanskih narodov zlasti v iskrenem sodelovanju na mednarodnem političnem polju.

Posvečujoč svojo pozornost socialnim problemom, polaga jugoslovenska omladina veliko važnost na npravstvenost vsakega poedincea, ki ga hoče, spoštuječ njegovo individualnost, vzgojiti v koristnega člana narodne skupnosti. Ona pa naj mu odkaže po njegovih sposobnostih in interesih družbe družabno vlogo, mu da moč in naloži odgovornost. Tak socialni individualizem mora najti svoj odraz v organizirani nadrejenosti največjih družabnih interesov interesom poedincev in stanov. Tem nacionalnim, kulturnim in socialnim vprašanjem naj prvenstveno služijo univerze, ki morajo imeti v težkih dobah pogum prevzeti nase del odgovornosti. Omladina pa, ki zahteva od svojega naroda, da jej vzdržuje te najvišje učne institucije, naj z mislijo in delom dokaže, da jih zahteva v njegovem lastnem interesu.

To so bile osnovne misli govorov, referatov in resolucije, sprejete na kongresu, katera vstaja tudi »proti vsem internacionalnim vplivom, ki so protivni našemu narodnemu pojmovanju in škodljivi narodnemu in državnemu organizmu.«

U.

nutek ni prišla v glavo misel, da troši čestitke med strokovnjake v obrti razdejanja. Silno se je zanimal za ogromne naklade papirja, ki bo v kratkem preplaval tudi njegovo domovino, in bo v tej poplavi odnesel vse vrednote vere, domovinske ljubezni, družine in kulture! V zelo zanimivem času živimo, kaj ne? Satan sam predseduje plesu, on sam vodi orkester in predvsem se zanima za blagajno.» (*Slovenec* od 19. maja 1935).

... in »božja previdnost« požiga. V soboto je v Rimu prisostvoval Mussolini, ki ga je pred časom milanski kardinal Schuster proglasil za »božjo previdnost«, velikim ofenzivnim in defenzivnim vajam s plini. »... Prišla je vrsta požigalnih umetnosti in meglotvornih bomb. Sam Duce jih je nekaj vrgel z močnim in izdatnim zamahom in je imel svoje posebno dopadajenje nad učinkom fosfornih bomb, ki se je pokazal v skoro požirajoči hitrosti, s katero so se dvigali plameni in uničevali ogromne skladovnice lesa. Večje število fosfornih bomb, razvrščenih v dolgem zakopu, je dvigalo bele, rdeče in zelene megle, katere je lahko veter, ki je pihal z Albanskih gričev, mešal v netipljivo trobarvno harmonijo.« (*Il Piccolo* od 19. maja 1935).

Hvaležnost. Sedemnajst let so počivali v tuji zemlji smrtni ostanki jugoslovanskih fantov, ki so radi ljubezni do svojega naroda ob prvi obletnici majske deklaracije padli pod avstrijskim svincem. Ko so jih končno prepeljali preko murskega mostu na svobodno jugoslovansko zemljo, je moral ostati onstran meje edini nagrobni kamen, ki je krasil njih grob; kajti carinski predpisi ne dopuščajo prostega uvoza nagrobnih spomenikov.

Politični samomor. Carlo Sforza trdi, da je nemška socialnodemokratska stranka izvršila po vojni samomor. Pred evropsko vojno je bila ogromna upravna organizacija, ogromno telo z jako majhno dušo; Liebknecht, Vollmar in Bebel so bili mrtvi; nerodni in nepraktični Liebknecht junior je bil celo lastnim pristašem sumljiv zaradi svoje trme. Stranka je po vojni sicer še nadalje mlatila fraze o revoluciji, toda ves svet je vedel, da gre le za ritualne formule. Ideja prevrata bi bila strankarske poglavarje samo preplašila, kakor v Italiji, kjer so socialisti glasovali proti Giolittiju, na tihem pa so Boga prosili, naj ga ohrani na njegovem mestu. Nemški socialni demokrati so bili veseli, da so prišli na oblast, da so uživali parlamentarno slavo in da so ustvarili socialno zavarovanje — čemu naj bi bili njihovi voditelji še hrepeneči po prevratu? Posledica tega je bila, da so izbirali za zasedbo partijskih uradov osebnosti z negativnim predznanjem: odklanjali so vsako ognjevitost, ker so se bali, da se morda ne bi znala ukloniti strankarskim boncem; vsako imenovanje, vštevisi nominiranje članov za Reichstag, je bilo le premija za korektnost, formalno disciplino, skratka za one lastnosti, ki jih zahtevamo od dobrega malomeščanskega nameščenca. — Analogije se najdejo tudi izven Nemčije.

Staatstreu-volkstreu! Na uvodnem mestu glasila kočevarskih Nemcev »Gottscheer Zeitung« od 20. maja 1935 čitamo: An die deutschen Wähler des Bezirks Kočevje: Für das anlässlich der Skupščina-Wahlen der Regierungsliste Jevtić und meiner Person in geradezu vorbildlicher Strammheit entgegengebrachte, unumschränkte Vertrauen — meinen verbindlichsten Dank. Staatstreu-volkstreu . Dr. Lovrenčič.

Pljunek. »Akademski glas« je v svoji zadnji številki označil našo drobtino o rastlinjaku za »članek, ki je najpodlejši pljunek na slovensko literaturo in kulturo«. Ta pljunek smo postavili k znanemu mozolcu kot nadaljnji prinos za spoznavanje našega kulturnega življenja.

Poziv. »Akademski glas« v isti beležki poziva: »Zakaj se Misel in delo ne ustavlja ob takih dejstvih? Kakšno neizmerno področje za njeno ironijo! Zagotavljamo ji, da ji ne bodo več zadostovale platnice, če se bo lotila tega slovenskega rastlinjaštv.« — Posegli smo zato po zadnjih številkah A. G. in objavljamo, kar smo našli, pod geslom misli, iz naše prve številke: »Kvas razkroja in nevarnosti za družabni in državni red predstavlja lažna inteligenca in njena površnost, spojena z oblastnostjo. Psovanje in nezadovoljnost z vsem in vsakim je dialektika omejeencev.«

Definicija. »Juridični seminarji so po vsej univerzi raztresene sobe, v katerih so spravljene seminarske knjižnice in v katere razen profesorja ne zahaja nihče in mnogo slušateljev sploh ne ve zanje.« (A. G. 16.)

Roma locuta... »Prvi in osnovni vzrok vsem pomanjkljivostim in neuspehom je ureditev juridičnega študija, ki je povsem nesodobna in nesmotrena.« (A. G. 15.)

Absolvirani juristi. »Tako juristi studiramo po nekaj mesecev pred izpiti mehanično iz knjig, brez pravega razmerja do predmeta in profesorja, brez prave razgledanosti po raznih pravnih predmetih. Večini juristov je popolnoma neznan delo lastnih profesorjev, njihovo pisanje v strokovne časopise, delo drugih domačih in tujih znanstvenikov — sploh stanje in razvoj sedanje pravne in gospodarske znanosti. Ali se je ob takem čuditi, da odhajajo z juridične fakultete diplomirani juristi, ki so samo mehanično studirali za izpite, da dosežejo formalno kvalifikacijo za službe, ki jih bodo vršili prav tako brez občutka in razumevanja...« (A. G. 15.) — Ali je to res?

Slovensko pravo. »Toda prav za vprašanja slovenske pravne zgodovine bi vladalo največje zanimanje...«, namreč med slovenskim tednom (A. G. 1). »In tista tedenska ura, ki jo posveča profesor predavanju o zgodovini slovenskega prava, ne bi bila več nadležna in zoprna, temveč priljubljena in upoštevana, da bi se ji dodala še kakšna ura, ker bi se slušatelji zavedali, da se ta predmet predava samo na slovenski juridični fakulteti v Ljubljani.« (A. G. 15.)

Pravniki. »Tako se dogaja na juridični fakulteti... da k predavanjem ne hodi niti 20% slušateljev.« »Kakor na eni strani slušatelji ne poznajo dela svojih profesorjev niti njihovih obveznih predavanj, tako na drugi strani profesorji ne kažejo razumevanja za potrebe slušateljev in ne store nič, da bi dvignili splošno akademski in strokovni nivo svojih slušateljev...« (A. G. 15.)

Sodba. »Vsak (profesor) na svojem področju več ali manj znanstveno dela...« (A. G. 15.)

Nedorastla večina. »Seminarsko delo obstoji deloma v ponavljanju in predelovanju težjih mest iz predavanj, deloma v aplikaciji teorije v praktične probleme. Vse delo ostaja v okviru izpitnih potreb in ima zgolj praktičen značaj. Ta način brez dvoma popolnoma ustreza večini slušateljstva, saj ima tak seminar namen, pomagati slabše nadarjenim...« »Z značajem seminarja je dijaštvo zadovoljno, in ker še zdavnaj ni dorastlo profesorjem, tudi ne more vplivati na kako preusmeritev seminarja.« (A. G. 15.)

Knjižnice. »Knjižnica pravne fakultete je najlepša in najbogatejša na naši univerzi. Število izposojevalcev iz vrst slušateljev je tako sramotno neznan, da mora obrniti nase našo pozornost. Res, da je bila predlani spremenjena profesorska čitalnica za studente. Vendar je popolnoma nezadostna: komaj 12 stisnjenih sedežev pri ca 500 slušateljih-pravnikih.« (A. G. 1). »Seminarske knjižnice so po večini mrtve in neizrabljene, razen če za kakšen referat profesor sam ne ponuja literature. ... študenti ne izkoriščajo dragocenih zakladov teh knjižnic, ker študirajo samo najnujnejše študijske knjige.« (A. G. 16). »Vrednost knjižnih zbirk (matematičnega seminarja) je okoli milijon dinarjev. Knjižnica je na razpolago profesorjem in studentom, ki jo posečajo po potrebi, v splošnem pa bolj malo, ker je pač ne rabijo bog ve koliko.« (A. G. 15). »Knjižnica (kemičnega seminarja) je bogata. Vendar leži vse to bogastvo mrtvo. Prostor knjižnice je neprimeren, mračen, tlačeč in ni miru v njem. Redko dobiš koga v njem.« (A. G. 17.) — Cui prodest taka pisarija?

Nevarnost. »Poleg studentov samih bi na teh sestankih (Društva slušateljev juridične fakultete) lahko predavali o kakšnih praktičnih problemih tudi praktični juristi. Izogibati pa bi se bilo katederskih predavanj profesorjev, ki bi morali slobodno sodelovati na takih sestankih.« (A. G. 16). Q. e. d.: *platnic je zmanjkalo.*